

SZVETLANA ALEKSZIJEVICS

FIÚK CINKKOPORSÓBAN

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu
www.moebius.hu
www.europakiado.hu

ELSŐ NAP

„MERT SOKAN JÖNNEK MAJD AZ ÉN NEVEMBEN...”

Egyik reggel géppisztolysorozatra emlékeztető hosszú telefoncsengetés ébresztett fel.

– Hát, ide figyelj! – kezdte az illető, be sem mutatkozva.
– Olvastam a szennyíratodat... Ha még akár csak egyetlen sort is megjelentetsz...

– Ki maga?

– Egy azok közül, akikről írsz. Gyűlölöm a pacifistákat! Kapaszkodtál már fel teljes menetfelszereléssel a hegyekbe, mentél BTR-en plusz ötven fokban? Hallod éjszakánként a szögesdrót éles csengését? Nem hallod... Tehát ne foglalkozz ezzel! Ez a miénk!! Mi közöd hozzá?

– Miért nem mutatkozol be?

– Ne foglalkozz ezzel! A legjobb barátomat, akit testvéremként szerettem, fóliazsákban hoztam vissza a portyázásból... Külön a fej, külön a kéz, a láb... A lenyúzott bőr... A feldarabolt test a jóképű, erős srác helyett... Hegedült, verseket írt... Ő írta volna ezt meg, nem te... Az anyját két nappal a temetése után elmeegógyintézetbe vitték. Éjszaka kiszaladt a temetőbe, hogy a fia mellé feküdjön. Hagyd ezt! Katonák voltunk.

Odaküldtek minket. Parancsot teljesítettünk. Katonai esküt. Én megcsókoltam a zászlót...

– „Vigyázzatok, hogy meg ne tévesszen valaki titeket! Mert sokan jönnek majd az én nevemben.” Újszövetség. Máté evangéliuma.

– Nagyokosok! Tíz évvel később mindenki okos lett. Mindenki tiszta szeretne maradni. Menjete a... az anyátokba! Azt sem tudod, hogyan repül a golyó. Te nem lőttél emberre... Senkitől sem félek... Köpök az Újszövetségeitekre, az igazságotokra. Én fóliazsákban hoztam vissza a magam igazságát... Külön a fej, külön a kéz... A lenyúzott bőr... Menjete mind a...! – és a kagylóban távoli robbanásra emlékeztető hang.

Azt azért sajnálom, hogy félbeszakadt a beszélgetésünk. Lehet, hogy ő volt a főhősöm...

A szerző

Csak hangok szűrődtek el hozzám, s bárhogy erőlködtem is, ezek a hangok arctalanok voltak. Hol távolodtak, hol közeledtek. Úgy tűnik, arra gondoltam: „Haldoklom.” És kinyitottam a szemem...

Taskentben tértem magamhoz a robbanást követő tizenhatodik napon. A fejem fáj a saját suttogásomtól. Csak suttogva tudtam beszélni. A kabuli kórház már mögöttem volt. Kabulban felnyitották a koponyámat – valami pép volt ott, eltávolították az apró csontdarabkákat, összezsavazták ízületek nélküli jobb kezem. Első érzésem a sajnálkozás volt amiatt, hogy semmi sem hozható vissza, nem látom többé a barátaimat,

a legjobban pedig azt sajnáltam, hogy nem tudok felkapaszkodni a nyújtóra.

Tizenöt nap híján két évig feküdtem különböző kórházakban. Tizennyolc műtét – négy általános narkózisban. A tanfolyamhallgatók leltárt készítettek rólam: mim van, mim nincs. Borotválkozni sem tudtam, a fiúk borotváltak meg. Először egy üveg kölnit locsoltak rám, én meg felkiáltottam: „Még!” Nincs szaga. Nem érzem. Kirámoltak mindent az éjjeliszekrényből: kolbászt, uborkát, mézet, cukorkát – semminek sincs szaga. Színe van, íze van, szaga viszont nincs. Majdnem megőrültem! Beköszöntött a tavasz, virágba borultak a fák: látni látok mindent, de semmit sem érzek. Eltávolítottak belőlem másfél köbcentiméter agyvelőt, és úgy látszik, eltüntettek egy bizonyos központot, azt, amely a szagláshoz szükséges. Öt év telt el azóta, de most sem érzem a virágok illatát, a dohányfüstöt, a nők parfümjét. A kölniszagot érzem, ha nyers és erős, az üveget azonban közvetlenül az orromhoz kell dugni. Úgy látszik, az agyvelőm megmaradt része átvállalta az elvesztett képességet.

A kórházban levelet kaptam a barátomtól. Ebből tudtam meg, hogy a BTR-ünk egy olasz rombolóaknán robbant fel. Láttá, hogy a motorral együtt egy ember is kirepül belőle... Ez én voltam...

Kiírtak, adtak háromszáz rubel segélyt. A könnyű sebesülésért százötven jár, a súlyosért háromszáz. Aztán élj, ahogy tudsz! A nyugdíj pár garas. Tartsanak el a szüleid. Apám háború nélkül is háborúban él. Megőszültem, magas a vérnyomásom.

A háborúban nem láttam világosan, később nyílt ki a szemem. És minden más megvilágításba került...

1981-ben hívtak be. A háború akkor már két éve folyt, a civil életben keveset tudtunk és beszéltünk róla. A családukban úgy gondolták: ha egyszer a kormány csapatokat küldött oda, menni kell. Így vélekedett az apám, a szomszédság. Nem emlékszem, hogy bárki más véleményen lett volna. Még az asszonyok sem sírtak: mindez még távoli volt, és nem tűnt szörnyűnek. Háború is, meg nem is, és ha háború, akkor valamilyen különös háború: se halottak, se foglyok. Senki sem látott még cinkkoporsókat. Később aztán megtudtuk, hogy hoztak már a városba koporsókat, de titokban, éjszaka temettek, a sírkövekre pedig ezt vészték: „Meghalt”, nem pedig „Elesett”. És senki sem tette fel a kérdést: mitől halt meg nálunk annyi tizenkilenc éves fiú? A vodkától vagy az influenzától, vagy tán telizabálták magukat narancssal? A hozzátartozóik elsiratták őket, a többiek pedig éltek a maguk életét, amíg őket nem érintette a dolog. Az újságokban az állt, hogy a katonáink hidakat építenek, barátságfasorokat ültetnek, az orvosaink pedig gyógyítják az afgán asszonyokat és gyerekeket...

A vityebszki kiképzőtáborban nem volt titok, hogy minket Afganisztánba akarnak küldeni. Egyik társam bevallotta, attól fél, hogy majd egytől egyig lelőnek minket. Megvettem. Közvetlenül az indulás előtt még egy fiú mondott nemet: először átvert minket – elveszítette a Komszomol-tagkönyvét, a tagkönyv megkerült, akkor meg azt találta ki, hogy szül a kedvese. Bolondnak tartottam. Azért mentünk oda, hogy forradalmat csináljunk! Így mondták nekünk. Be is vettük. Romanikus dolognak tűnt.

...Amikor a golyó eltalálja az embert, érzed – ezt nem lehet elfelejteni, nem lehet semmi mással összetéveszteni – a jellegzetes nedves ütést. A fiú, aki melletted állt, arccal a porba bu-

kik, amely úgy mar, akár a hamu. A hátára fordítod: a szájában még ott a cigaretta, amit az imént adtál neki... Még parázslík... Először úgy cselekszel, mintha álmodban tennéd: futsz, vonszolod, lösz, de semmit sem jegyzel meg, az ütközet után semmiről sem tudsz beszámolni. Mintha üveg mögött történt volna minden... Eső függönye mögött... Mintha valami retteneteset álmodnál. Az ijedtségtől felébredsz, de semmire sem tudsz visszaemlékezni. Hogy átéld a borzalmat, emlékezetedbe kell vésned, hozzá kell szoknod. Két-három hét múlva abból, aki azelőtt voltál, semmi sem marad, csak a neved. Te többé már nem te vagy, hanem egy másik ember. És ez az ember egy halott láttán már nem ijed meg, hanem nyugodtan vagy bosszankodva arra gondol, hogyan fogja leráncigálni a szikláról, vagy cipelni a hátán a hőségben néhány kilométeren keresztül. Ez az ember nemcsak elképzei, hanem már tudja, hogyan bűzlenek a hőségben a kifordult zsigerek, milyen nehezen oszlik el az emberi ürülék és vér szaga... A megolvadt fém piszkosszürke tócsájában hogyan vigyorognak a megégett koponyák, mintha néhány órával ezelőtt nem üvöltöttek, hanem nevettek volna haldoklás közben. Ismeri már azt a heves, furcsa izgalmat, amelyet ő is, más is érez egy halott láttán: nem engem találtak el! Ilyen átalakuláson mentél át. Egykettőre. Ez szinte mindenkivel megtörtént.

Az emberek számára a háborúban a halál nem tartogat semmi titkot. Ölni annyi, mint egyszerűen meghúzni a ravaszt. Arra tanítottak minket: az marad életben, aki elsőnek lö. Ez a háború törvénye. „Itt két dologhoz kell értenetek: futni, és jól löni. Gondolkodni nekem kell” – mondta a parancsnok. És mi oda lőttünk, ahová parancsolták. Megtanítottak rá, hogy oda löjék, ahová parancsolják. Lőttem, nem sajnáltam senkit. Ké-

pes voltam megölni akkor egy gyereket is. Hisz ott mindenki ellenünk harcolt: férfiak, nők, öregek, gyerekek. Az oszlop egy falun haladt keresztül. Az első kocsi motorja bedöglött. A sofőr kiszállt, felemelte a motorháztetőt... Egy tíz év körüli srác késsel hátba szúrta... Ott, ahol a szív van. A katona rázuhant a motorra... A legénykét szitává lőttük... Ha abban a minutumban parancsot kaptunk volna, a föld színéről eltöröltük volna a falut... Mindenki azon volt, hogy életben maradjon. Gondolkodásra nem volt időnk. Tizenennyolc-húsz évesek voltunk. A más halálához hozzászoktam, a magamétól viszont félttem. Láttam, hogy az emberből egy pillanat alatt semmi sem marad: mintha nem is létezett volna. És üres koporsóban a kimenőruhát küldték haza. Idegen földdel hintik be, hogy meglegyen a kellő súly... Élni akartunk... Sosem akartunk annyira élni, mint ott. Visszatérünk az ütközetből, nevetünk. Sosem nevettem úgy, mint ott. Minden szakállas viccet borzasztó mulatságosnak találtunk. Például ezt:

A seftelő belecsöppent a háborúba. Az első dolga az volt, hogy tisztázza, hány csekket ér egy foglyul ejtett dusman. Nyolc csekket. Harmadnap jókora porfelhő kavarg a garnizon felett: kétszáz foglyot vezet az ipse. A haverja megkéri: „Adj el nekem egyet... Hét csekket adok érte.” – „Hova gondolsz, nekem is többre van. Kilencért vettem darabját.”

Ha századszor mondja el valaki, századszor is röhögünk rajta. Úgy neveltünk minden semmiségen, hogy belefájdult a gyomrunk.

Fekszik a dusman – kezében szótár. Mesterlövész. Megpillant három kis csillagocskát: főhadnagy – százötvenezer afgáni. Durr! Egy nagy csillag: őrnagy – kétszázezer afgáni. Durr! Két kis csillagocska: zászlós. Durr! Éjjel a főnök kifizeti:

a főhadnagyért – nesze a pénz, az őrnagyért – nesze a pénz... A zász... Micsoda? Zászlós? Te kinyírtad az eltartónkat! Ki ad nekünk ezután sűrített tejet, plédet? Felkötni!!!

A pénzről sokat beszéltünk. Többet, mint a halálról. Én semmit sem hoztam haza. Csak azt a repeszdarabot, amelyet kiszedtek belőlem. Ez volt minden. Mások porcelánt, drágaköveket, dísztárgyakat, szőnyeget szereztek... Egyesek az akciók során, amikor a falvakba mentek... mások vásárolták, cserélték... Egy tár történyt adtak egy piperekészletért – szemöldökfestékért, púderért, arcfestékért a szeretőjük számára. „Főtt” történyeket árultak... A „főtt” golyó nem kiröpül, hanem kipottyan a csőből. Ölni nem lehet vele. Vödröket vagy tálakat állítottak fel, belehajigálták a történyeket, és azok két órán át „főttek”. Kész! Este meg eladták őket. Parancsnokok és katonák, hősök és gyávák egyaránt sefteltek. Az étkezdékből eltűnedeztek a kések, tálak, kanalak, villák. A kaszárnyákban a rovancsokon kiderült, hogy nincs elég kancsó, stoki, kalapács. Eladták a géppisztolyszuronyokat, a gépkocsik visszapiillantó tükeit, a pótalkatrészeket, a plecsniket... A boltokban mindent megvettek, még a szemetet is, amit a helyőrségi városkából szállítottak oda: konzervdobozokat, régi újságokat, rozsdás szögeket, furnérdarabokat, nejlonzacskókat... A szemetet gépkocsiszámra árulták. Lám, ilyen háború volt ez...

„Afgánoknak” hívnak minket. Idegen név. Mint egy jel. Billog. Mi nem olyanok vagyunk, mint a többiek. Mások. Milyenek? Nem tudom, ki vagyok. Hős vagy bolond, akire ujjal mutatnak. De lehet, hogy bűnöző vagyok? Már mondják, hogy ez politikai hiba volt. Ma még halkán mondják, holnap hangosabban. Én pedig a véretem hagytam ott... A saját vérem... Meg a másét is... Plecsniket adtak nekünk, amiket nem vise-

lünk... Egyszer még vissza fogjuk adni őket. A kitüntetések, amelyeket becsületes úton szereztünk egy becstelen háborúban. Meghívják minket, hogy szerepeljünk az iskolákban. De miről beszéljünk? A harci cselekményekről nem beszélhetünk. Arról, hogy mindmáig félek a sötétségtől? Ha valami lepotyban, összeressenek? Hogy hogyan ejtettünk foglyokat, de az ezredig nem jutottak el. Vagy nem mindig... Az egész másfél év alatt nem láttam egyetlenegy eleven dusmant, csak halottat. A szárított emberfül-gyűjteményekről beszéljünk? Haditrofeák. A falvakról, amelyek a tűzérési előkészítés után többé már nem lakóhelyre, hanem felszántott földre emlékeztetnek? Netán erről szeretnének hallani az iskoláinkban? Nem – nekünk hősök kellene. Én viszont arra emlékszem, hogyan pusztítottunk, öltünk és – építettünk, ajándékokat osztogattunk. Mindez olyan szorosan összetartozott, hogy mindmáig képtelen vagyok szétválasztani őket egymástól. Félek ezektől a visszaemlékezésektől... Kitérek, menekülök előlük... Egyetlenegy olyan embert sem ismerek, aki úgy jött volna vissza onnan, hogy nem ivott és nem dohányzott. A gyenge cigarettákkal semmit sem érek: az „Ohotnyicsji”-t keresem, amit ott szívtunk... De az orvosok tiltják, hogy cigarettázzak... A fél fejem vashól van. Inni sem ihatok...

Csak a mi afgán testvériességünkről ne írjon! Ilyen nincs. Nem hiszek benne. A háborúban a félelem egyesített bennünket. Minket egyformán átverték, egyformán élni akartunk, és egyformán haza akartunk menni. Itt az egyesít bennünket, hogy semmink sincs. Ugyanazok a problémáink: a nyugdíj, a lakás, a jó gyógyszerek, a művétagok, a bútorgarnitúrák... Meg-

oldjuk őket, és a klubjaink feloszlanak. Szerzek, felhajtok, kibulizok, kitalpalok magamnak egy lakást, bútort, frizsidert, mosógépet, japán videót – ennyi! Tüstént világossá válik, hogy ebben a klubban többé semmi keresnivalóm. A fiatalok nem vonzódnak hozzánk. Nem értenek meg minket. Mintha azokhoz hasonlítanánk, akik részt vettek a nagy honvédő háborúban, de azok a hazát védelmezték, és mi? Mi inkább olyanok vagyunk, mint a németek – ezt egy srác mondta nekem. És mi dühösek vagyunk rájuk. Ők zenét hallgattak, csajoztak, táncoltak, könyveket olvastak, míg mi ott kását zabáltunk, minden nélkül, és aknáktól repültünk a levegőbe. Aki nem volt ott velem, nem látta, nem élte át, nem érezte azt, amit én – az az én számomra nulla.

Tíz év múlva, amikor majd leterít minket a hepatitiszünk vagy a légnyomás meg a malária utóhatása, meg fognak szabadulni tőlünk... A munkahelyünkön, otthon... Nem fognak többé mindenféle elnökségekbe ültetni bennünket... Terhére leszünk mindenkinek... Mi szükség a maga könyvére? Kinek kell? Nekünk, akik visszajöttünk onnan, egyáltalán nem fog tetszeni. Leír-e mindent úgy, ahogy volt? Hogy a megölt tévék és a megölt emberek hogyan heverték ugyanabban a vértócsában, és hogyan keveredett össze a vérük... Kinek kell ez? Mi mindenki számára idegenek vagyunk. Nekem nem maradt más, csak a házam, a feleségem meg a gyerek, akit rövidesen világra hoz. Meg néhány barát onnan. Többé senkinek sem hiszek...

Nem hiszek többé.

Közkatona, aknavető